

SCHUTSPATROON ST. MARTINUS

door drs. Rob van der Heijden

ZIJN LEVEN, DE LEGENDE EN DE VIERING VAN SINT MAARTEN

In het najaar van 1999 verscheen in het 'Jaarboek van het Geuldal' het derde artikel over de eetcultuur van het Geuldal in het begin van deze eeuw. Daarin beschrijven Rob van der Heijden en G.M. de Heus onder meer de gebruiken bij de viering van St. Martinus. Schutterij St. Martinus heeft d.m.v. het organiseren van de authentieke St. Martinusviering op 11-11-1999 diverse oude festiviteiten van Sint-Maarten in ere hersteld. In dat kader wordt het leven van Sint-Maarten en de daarmee samenhangende gebruiken beschreven.

ZIJN LEVEN

St. Martinus is de eerste Heilige die niet voor zijn geloof is gestorven. Tijdens zijn leven was het nog niet lang geleden dat de christenen door de Romeinen vanwege hun godsdienst vervolgd werden. In 313 hadden de keizers Constantijn en Licinius het christelijk geloof als officiële godsdienst in het Romeinse Rijk toegelaten en in het jaar 380 werd het zelfs door keizer Theodosius I tot de officiële (staats)godsdienst verheven. Martinus werd geboren als zoon van een Romeinse legeroverste in Szombathely (Hongarije), dat in die tijd Sabaria (Romeinse provincie Pannonië) heette. Toen hij 15 jaar was, moest hij tegen zijn wil soldaat worden. Hij werd gelegerd in het garnizoen van Amiens (Frankrijk).

St. Martinus is nog steeds bekend door zijn ontmoeting met een naakte bedelaar bij de stadspoort van Amiens. Martinus schonk hem de helft van zijn mantel. In de daaropvolgende nacht verscheen Christus in een droom bekleed met de mantel en maakte Martinus daarmee duidelijk dat Hij die bedelaar was. Daarna liet Martinus, die tot dan toe doopleerling was geweest, zich op 18-jarige leeftijd dopen. Twee jaar later verliet hij het Romeinse leger en sloot zich aan bij de bisschop van Poitiers. Hij werd door deze tot duiveluitdrijver gewijd. Een hogere kerkelijke functie had hij geweigerd. Martinus werd daarmee een soldaat van Christus in de strijd tegen de duivel en zijn handlangers.

Omstreeks 370 werd hij op verzoek van de gelovigen hij tot bisschop van Tours gewijd. Ook als bisschop bleef hij tegen de duivel strijden en actief het geloof verkondigen. Anders dan de andere bisschoppen van die tijd was voor hem het geloof en de kerk belangrijker dan een goede naam bij de keizer.

Martinus, de stichter van de eerste kloosters van Frankrijk, stierf op 8 november 397 en werd op 11 november begraven. 11 November is momenteel de feestdag van Sint-Martinus. Deze werd ook nog op twee andere dagen herdacht. Relieken of relikwieën zijn overblijfselen van een heilige, een stukje van zijn lichaam of van iets dat die heilige heeft aangehad of aangeraakt. En op 4 juli herdacht de kerk de dag van zijn bisschopswijding.

ZIJN VERERING

Martinus werd na zijn dood een populaire heilige. Veel kerken werden naar hem genoemd. Bovendien werd hij de patroon van de ridders, soldaten, kleermakers, portiers en bedelaars. Zijn relikwieën werden al spoedig na zijn dood vereerd. Dit nam na de Grote Volksverhuizing, waardoor het Romeinse Rijk verdween, een steeds grotere vlucht. Tijdens de Volksverhuizing werd het Romeinse Rijk door de Hunnen onder de voet gelopen. Dit had ernstige gevolgen voor het christendom dat in de laatste eeuw van het bestaan van het Romeinse Rijk zelfs staatsgodsdienst was geweest. In het grensgebied langs de Rijn en in Noord-Gallië (nu Noord-Frankrijk) duurde het wel een eeuw voordat het Christendom zich had hersteld.

In het begin van de 6e eeuw hadden de Merovingische koningen het grootste deel van Gallië veroverd. Volgens een legende werden de nieuwe machthebbers als volgt christenen: Koning Clovis riep in een oorlog de hulp van de christelijke God in en versloeg vervolgens zijn vijand. Daarna liet hij zich door bisschop Remigius van Reims dopen. De Merovingische vorsten werden vervolgens trouwe aanhangers van Sint-Martinus. Zijn relikwieën werden nog meer vereerd. Het belangrijkste was de mantel die hij met de bedelaar had gedeeld, de zogenaamde cappa Martini. Over deze relikwie horen we pas aan het eind van de 7e eeuw iets. De Merovingische koning Theodorik III is voor zover bekend de eerste die cappa in bezit had. De Merovingen namen de mantel van Sint-Martinus zelfs mee als ze ten strijde trokken. Zij dachten dat ze door de mantel van Sint-Martinus hun vijanden konden verslaan. Ze bewaarden de cappa dan ook als een kostbaar kleinood. In vreedstijd werd de mantel in het koninklijk paleis bewaard en gebruikt om een eed op af te leggen.

De Karolingers namen in de 8e eeuw de gebruiken rond de mantel van Sint-Martinus van de Merovingers over. De cappa werd ook door hen op reis door het hele Karolingische Rijk meegenomen. Hij werd bewaard in de koninklijke kapel. Uiteindelijk kreeg ze onder Karel de Grote een vaste plaats in paltskapel te Aken.

DE LEGENDE

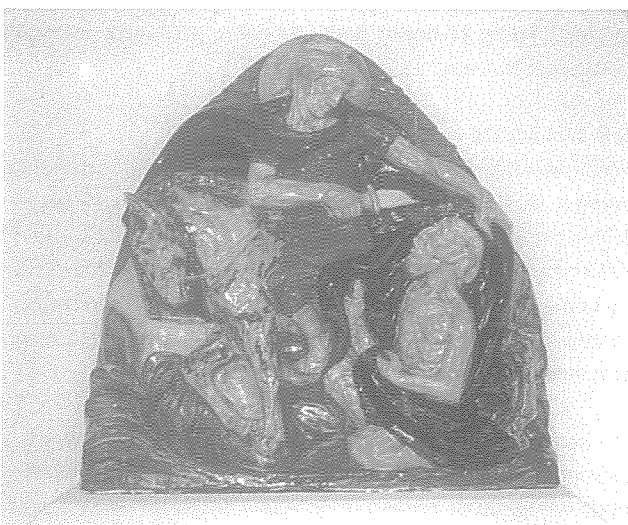
En hoewel hij nog niet gedoopt was, verrichtte hij toch goede werken als een doopkandidaat: hij stond lijdende mensen bij, hij hielp ongelukkigen, hij voedde hongerigen, hij kleepte naakten en hij bewaarde van zijn soldij niet meer voor zichzelf dan hij nodig had om dagelijks te kunnen eten. Reeds toen bekommerde hij zich, niet doof voor het Evangelie, niet over de dag van morgen.

Zo kwam hij op een zeker moment, toen hij al niets meer bezat dan zijn wapens en een eenvoudig soldatenkleed, midden in de winter bij de poort van de stad Amiens een naakte arme

tegen. De winter was zo uitzonderlijk streng, dat al velen door de hevige vorst omgekomen waren. De ongelukkige smeekte de voorbijgangers om zich over hem te ontfermen, maar allen lieten zij hem links liggen. Martinus, een man vervuld van God, begreep dat deze, nu de anderen hem geen barmhartigheid betoonden, voor hem was bestemd. Maar wat moest hij doen? Hij had niets anders dan de mantel waarin hij gekleed was. De rest had hij immers al voor een soortgelijk doel verbruikt. Daarom greep hij het zwaard waarmee hij was uitgerust, verdeelde er de mantel mee in twee stukken en gaf één ervan aan de arme; het andere trok hij zelf weer aan. Intussen begonnen enkele omstanders te lachen, omdat hij er met de afgesneden mantel als een mismaakte uitzag. Maar velen ook, die gezonder van geest waren, zuchtten diep, omdat zij niet iets dergelijks gedaan hadden. Want juist zij, die rijker waren, hadden de arme kunnen kleden zonder zelf naakt te hoeven worden.

De volgende nacht nu, toen hij zich aan de slaap had overgegeven, zag hij Christus, gekleed in het deel van zijn soldatenmantel waarmee hij de arme had bedekt. Hij werd aangespoord de Heer aandachtig te aanschouwen en het kleed dat hij geschonken had, te herkennen. En weldra hoorde hij Jezus met heldere stem tegen de menigte engelen die om hem heen stonden, zeggen: Martinus, die nog maar doopleerling is, heeft mij met dit kleed bedekt. Waarlijk, de Heer, gedachtig zijn eigen woorden die hij vroeger gesproken had, namelijk "wat gij gedaan hebt voor én dezer geringsten, hebt gij voor Mij gedaan", heeft erkend dat Hij het zelf was die in de arme gekleed werd. En om het getuigenis over zo'n goed werk te bevestigen, heeft Hij zich verwaardigd zich te tonen in hetzelfde kleed dat de arme had ontvangen.

Nadat hij dit had gezien, heeft de gelukzalige man zich niet laten verheffen tot menselijke roem, maar erkende hij de goedheid van God in zijn werk, en toen hij achttien jaar oud was, haastte hij zich om zich te laten dopen.

HET FEEST VAN SINT-MAARTEN

Al in de Middeleeuwen werd het feest van Sint-Maarten gevierd op de avond voor zijn gedachtenisdag, dat wil zeggen de avond voor 11 november. Net als bij veel andere feesten in de winter werd vuur ontstoken. Veel mensen denken dat dit tot doel had kwade geesten of demonen te verdrijven, maar vuur geeft ook licht en warmte. In veel plaatsen werden de Sint-Maartensvuren ontstoken. Op die dag verzamelden kinderen vaak, onder het zingen van liedjes, snoep en geld tijdens een rondgang door dorp of stad. Daarbij werd muziek gemaakt met de rommel- of foekepot, een varkensblaas die over een pot was gespannen en waarin een rieten stokje was gestoken. Bij die rondgang droegen zij lampionnen of uitgeholde bieten met een kaarsje erin.

HET FEEST VAN SINT-MAARTEN IN HET GEULDAL

Al aan het einde van de vorige eeuw was de viering van Sint-Martinus al duidelijk aan het verdwijnen. Aan het einde van de jaren dertig zou volgens een onderzoek van de antropoloog J.M.J. Daemen het feest van Sint-Maarten in het Geuldal niet meer gevierd worden. In Elsloo en Urmond leek het erop dat het feest zou uitsterven, terwijl de Sint-Maartensvuren in Itteren nog als vanouds branden. De enquête naar de eetcultuur van het Geuldal leverde evenwel interessante gegevens op. Aan de hand van gegevens uit Geulle beschrijven we het Sint-Martinusfeest:

"Op Sintermeerten kwamen de jeugd en de kleinere kinderen bijeen met uitgesneden en uitgeholde bieten die de vorm van een gezicht hadden en waarin een kaars brandde. In Gulpen werden die lampionnen vuurmannen genoemd. Deze werden bij het huis van bange meisjes in een boom geplaatst. Ook werden lampionnen gemaakt van blikjes, waar een brandende kaars in werd vastgezet. Andere kinderen hadden stallampen en platte kruiwagens bij zich. Ze trokken door het dorp naar de brandplaats. Voor ieder huis stopten ze en zongen hun lied:

*St. Martinus-legende in keramiek
in de Martinuskapel aan de Putweg*

*Sint-Maert mèt ziene kaale kop
Lègk struõ en hout trop,
Lègk get op 't se Maertes vuur.*

Dit werd zo vaak herhaald totdat iemand naar buiten kwam met brandbaar materiaal. Dit werd op de kruiwagens geladen en als blijk van dank zongen ze

*Hie woont è good wief,
God verliènt häör 't hemelriek.*

Maar als ze niets kregen, dan schreeuwden ze nog harder

*Hie woont è kwoid wief,
God verliènt häör de prattele sjiet.*

Zo trok de jeugd door het dorp naar de brandplaats. Als de brandstapel was opgebouwd, probeerden ze hem aan te steken, maar het was een sport om de brandstapel zolang mogelijk van vuur te vrijwaren. Steeds opnieuw probeerden ze hem aan te steken, terwijl anderen het vuur probeerden te doven. Uiteindelijk lukte het om het vuur aan te steken.

Als de brandstapel bijna uitgebrand was, was het een kunst om dikke, gloeiende stukken uit het vuur te halen en er mee te slingeren."

Schilderij St. Martinus in de Houthemse parochiekerk

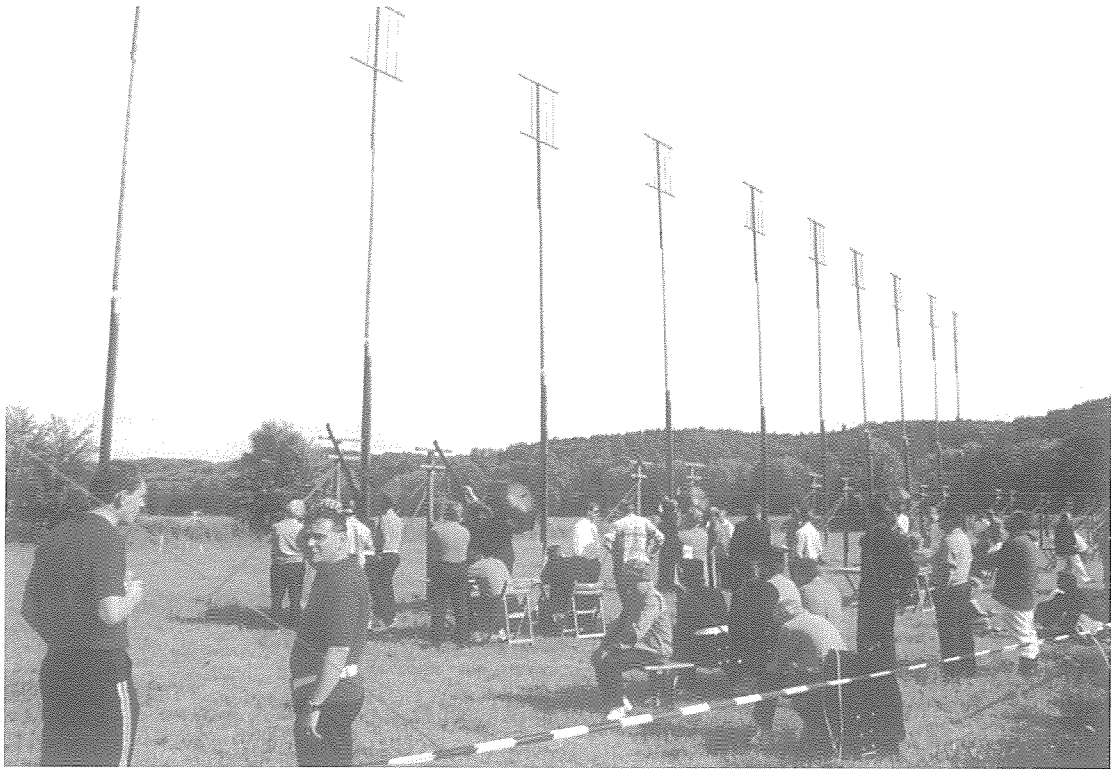
Gebruikte literatuur

- L. Brinkhoff c.s. [red.], Liturgisch woordenboek, deel 2, Roermond 1968, kol. 1672-1674

-Rob P.W.J.M. van der Heijden en J.M. de Heus, Eetcultuur en gebruiken tijdens de algemene feestdagen. Eten en drinken in het Geuldal 1900-1940, III, met aanvullende informatie over volkscultuur en religie, in: Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal 9(1999) 65-154;

-Sulpicius Severus, Het leven van de Heilige Martinus, vertaald en ingeleid door Peter Nissen en Els Rose, Kampen 1997.

Sfeerimpressie van de schietwedstrijden tijdens het bondsfeest te Houthem op 16 mei 1993

GEBUNDELDE DIENSTEN GEVEN KRACHT

ACCOUNTANCY
ADVIEZEN

FISCAAL/JURIDISCHE
ADVIEZEN

BEDRIJFSKUNDIGE
ADVIEZEN

AUTOMATISERINGS
ADVIEZEN

LOONSERVICE en
PZ-CONSULTANCY

A C C O U N T A N T S E N A D V I S E U R S

REGIOKANTOOR
HEERLEN/VALKENBURG:
Berkelplein 216
6301 ZK VALKENBURG
www.aagroep.nl

A&A
GROEP

OVERIGE KANTOREN:
HORST, MAASTRICHT,
PANNINGEN, ROERMOND
SITTARD, VENLO,
VENRAY en WEERT

SCHUTTERIJ ST.MARTINUS IN 1999

LEDENLIJST

America, Maud	Leerling-muzikant	Koppers, Kees	Ere-Lid
Beusen, Pierre	Majoor	Lange de - Jongen, Marianne	Lid/Fourier
Bosch, Roland	Grenadier	Lange de, Maurice	Sergeant-Majoor-Instructeur
Botty, Clement	Grenadier	Lodewick - Geurts, Thea	Lid
Botty - Maassen, Anne-Miek	Marketentster	Meinke, Robert	Grenadier
Broeck van de, Stef	Grenadier	Meinke - Goyen, Severine	Lid
Courtens, Paul	Lid	Meinke, Guus	Lid
Courtens - Dullens, Annie	Muzikant	Mulkens, Corrie	Marketentster
Courtens, John	Muzikant	Mullenders, Ludo	Lid
Courtens, Jenny	Muzikant	Mullenders - Hermens, José	Lid
Deckers, Rachelle	Leerling-muzikant	Oostwegel, Camille	Provoost-Generaal
Deguëlle, Loe	Lid	Oostwegel, Camille Jr.	Muzikant
Delahaye, John	Kapitein-Commandant	Oostwegel, Michelle	Leerling-muzikant
Delahaye, Naomi	Leerling-muzikant	Oostwegel, Françoise	Leerling-muzikant
Drukker, Thomas	Grenadier	Pastoor Keulers	Geestelijk Adviseur
Dullens, Pierre	Sergeant-Majoor	Roeloffzen, Arno	Luitenant-Kolonel
Dullens, Bianca	Muzikant	Roeloffzen, Armand	Muzikant
Dullens, Vera	Muzikant	Roeloffzen, Maurice	Muzikant
Frissen, Pierre	Lid	Roumans, Dave	Muzikant
Garritsen, Thera	Muzikant	Roumans, Björn	Muzikant
Gelissen, Jack	Grenadier	Schilders, Sanne	Muzikant/Korporaal
Goyen, Frans	Grenadier	Schrooders, Theo	Keizer
Goyen - Van Mechelen, Toos	Marketentster	Schrooders - Herben, Mia	Keizerin
Goyen, Chantalle	Lid	Schrooders, Ron	Grenadier/Sergeant
Goyen, Jan	Lid	Schrooders, Eric	Grenadier
Goyen - Brands, Riek	Lid	Schrooders, Jeroen	Muzikant/Korporaal
Haagmans, Math	Generaal	Schrooders - Moonen, Chris	Muzikant
Haagmans, Jan	Grenadier	Schurgers, Harry	Grenadier/Sergeant
Haagmans - Jansen, Tonie	Marketentster	Selten, Anton	Muzikant
Haagmans, René	Grenadier	Seyben, Hub	Kolonel
Haaren van, Juliën	Grenadier	Seyben - Erkens, Maria	Lid
Heijnen, Piet	2e Luitenant	Stevens, Paul	Grenadier
Jakobs, Guus	Ere-lid	Teheux, Piet	Lid
Jansen, Aart	1e Luitenant	Teheux, Raymond	Grenadier/Korporaal
Jansen, Michael	Grenadier	Vangenhuchten, Kim	Muzikant
Koevoets, Rob	Muzikant	Volders - de Lange, Edith	Muzikant/Korporaal
Kools, Bert	Vaandrig	Wessels, Frans	Muzikant
Kools - Van den Hof, Marleen	Lid	Wortmann, Jan Mr	Beschermheer
Kools, Sven	Muzikant	Zuiderveld, Suzanne	Muzikant

BESTUUR

Voorzitter	Botty, Clement
Secretaris	Schrooders, Ron (tot 16-9-1999)
Secretaris	Lange de, Maurice
Penningmeester	Heijnen, Piet
Vice-Voorzitter	Schrooders, Theo
Bestuurslid	Delahaye, John
Bestuurslid	Dullens, Pierre
Bestuurslid	Goyen, Frans
Bestuurslid - Archivaris	Roeloffzen, Arno
Bestuurslid	Schrooders, Jeroen

ERE-GILDE

Mr B.J.M. Baron van Voorst tot Voorst	<i>Commissaris van de Koningin in Limburg</i>
Mr. A.A.M. van Agt	<i>Voormalig Minister-President Nederland</i>
Mgr. F. Wiertz	<i>Bisschop van Roermond</i>
Drs. C.A.C.M. Nuytens	<i>Burgemeester Gemeente Valkenburg a/d Geul</i>
Drs. M.J.A. Eurlings	<i>Cultuur-Gedeputeerde Provincie Limburg</i>
Ir. C.M.P.S. Eurlings	<i>Lid Tweede Kamer der Staten Generaal</i>
Mr. A.M.C.A. Huntjens-Theunissen	<i>Cultuur-Wethouder Gemeente Valkenburg a/d Geul</i>
Drs. F.L.A.J. Wolters	<i>President Oud-Limburgse Schuttersfederatie</i>
Drs. J.V.M. Pluymaekers	<i>Arts</i>

Wijlen ere-voorzitter Emile Zurstrassen (r) in gesprek met secretaris en officier Arno Roeloffzen

Vaandrig Piet Laming toont trots het nieuwe vaandel in 1975

JANFRÉ

BRUSSELESTRAAT 124
6211 PH MAASTRICHT
TELEFOON 043-3217712

Voornaamste punten waar u op let bij aanschaf van nieuwe uniformen:

- * Goede kwaliteit
- * Korrekte pasvorm
- * Vlotte levering
- * Betaalbare prijs
- * Behoud van pasvorm
- * Snelle nalevering
- * Uitgebreide service

Dit maken wij voor U.
Vraag vrijblijvend offerte.
Maak een afspraak.

uniformen - petten - uitmonsteringen

SPONSORS EN DONATEURS IN 1999

HOOFDSPONSORS

Automatic Holland Dordrecht
Centurio-Club St.Martinus Houthem
Château St. Gerlach Houthem
Coppes Bouwbedrijf Houthem
Drukkerij Crolla Valkenburg
Holland Casino Valkenburg
Leeuw Bier Valkenburg
L1 TV & Radio Maastricht

SUBSPONSORS

A & A Accountants en Adviseurs Valkenburg
Adma Reklame Geleen
Big Boss Bouwmarkt Valkenburg
CZ Groep Sittard
Dagblad De Limburger Maastricht
Frissen BV Houthem
G-BOUW Houthem
Hotel-Brasserie Bel-Air Houthem
IBIS Catering Venlo
Janfré Uniformen Maastricht
JOY Flowers Valkenburg
Klinkers Group Ulestraten
Mans Dranken Margraten
Rabobank Valkenburg a/d Geul
RIOS Print & Mailservice Heerlen
Silvera Catering Gronsveld
ServiceStation Gebr.Frissen Houthem
Zorgverzekeraar VGZ Nijmegen

SPONSORS

ABN-AMRO Meerssen
Adeco Schinveld
Andriessen Zilvermid Helmond
ASP Adventure Sport Promotion Valkenburg
Autobedrijf 4 x 4 Service Valkenburg
Bakkerij Crutzen Houthem
Best Western Hotel Walram Valkenburg
Beveka Valkenburg
Bloemsierkunst Lyliane Houthem
Brillen Ritchi Maastricht
Café-Zaal De Pul Houthem
Café Trefpunt St. Geertruid
Café Valkenberg Valkenburg
Café Victor Berg & Terblijt
Carrosseriebedrijf Schoffelen Houthem
Clean-Inn Chem. Reinigen Meerssen
Conjarts Huis-Tuin-en Dier Berg & Terblijt
Dekla Sportprijzen Geleen
Dirks Machines Beek
Eduard's Steakhouse Valkenburg
Electro Wouters Valkenburg
Elektro Krutzer Houthem
Friture Le Carroussel Houthem
Friture 't Parapluke Valkenburg
Halbo Show-Equipment Cadier & Keer
Heuts Automaterialen Hoensbroek
Hotel De Herberg Houthem
Hotel Kasteel Geulzicht Houthem
Hotel Lahaye Houthem
Hotel Stijnen Houthem
Hub van Laar Blaasinstrumenten
Hub Ramakers Brillenspecialist Valkenburg
ING Bank Valkenburg
Kasteel Erenstein Kerkrade
Kousen & Meens Valkenburg
Linckens Loodgieters Valkenburg
MECC Fit Events Maastricht
Moors Autoschade Valkenburg

MTB Maastricht
Odekerken Project Service OPS Houthem
OLA IJS
Opel Bergsteijn Berg & Terblijt
Peeters Gebouwservice Kerkrade
Pröpper Makelaardij Valkenburg
Schutgens & Eussen Valkenburg
Slagerij Dreessen Houthem
Slagerij Ernest Sleijpen Berg & Terblijt
SNS Bank Valkenburg
Spaarselect Maastricht
Super De Boer Berg & Terblijt
Taxicentrale Haagmans Valkenburg
Triepels Slagwerk Geleen
Verhaeg & Zn. Schilderwerken Urmond

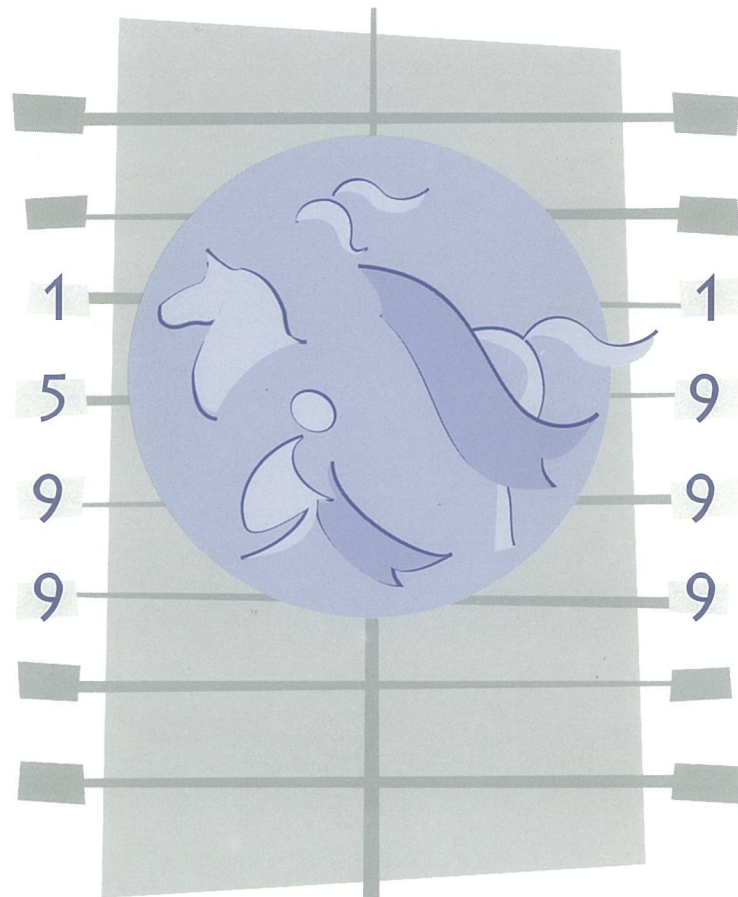
DONATEURS

Alpha Antiek Valkenburg
Anita's Zijden Bloemen & Planten Valkenburg
Antiekhandel Crijns Valkenburg
Apotheek Starmans Valkenburg
Apotheek Vijghen Valkenburg
Autorijschool M. Pavicic Houthem
Autoschade Brouwers Margraten
Basic Sound Drive-In Show Valkenburg
Belgisch Sport- en Rijwielhuis Houthem
Bowling- en Partycentrum Valkenburg
Café Cadillac Valkenburg
Café Pub Henry VIII Valkenburg
Café Sjut-In Valkenburg
Cajun Restaurant Louisiana Valkenburg
Constructiebouw Heijnsens Valkenburg
Copacabana Amusementscentrum Valkenburg
Créature Jean Meertens Gronsveld
De heer T. Coonen Modragon Frankrijk
De heer J. Huynen Valkenburg
De heer C. Jamin Valkenburg
De heer B. Plusquin Houthem
De heer H. Schurgers Meerssen
Familie F. America Houthem
Familie Stassen Echt
Familie J. Voncken-Philippi Houthem
Friture Dimitri Valkenburg
Garage Olympia Valkenburg
Geuskens Boom- en Rozenkwekerij Houthem
Giftshop-Stomerij Goja-Divèrs Houthem
Grieks Restaurant Delphi Valkenburg
Grieks Restaurant Dionysos Valkenburg
HEMA Valkenburg
Hotel De Guasco Valkenburg
Hotel De Ruiters Houthem
Hotel Lennards Valkenburg
Hotel 't Hemelke Valkenburg
Jacobs Touringcars Nuth
Kuypers Cargo Service Ulestraten
Kapsalon EMJÉ Houthem
Lunchroom De Bongerd Valkenburg
Lunchroom De Koffiepot Valkenburg
Music Shop Valkenburg
Philippens IJzerwaren Houthem
Restaurant Calypso Valkenburg
Restaurant Eethuis Amadeus Valkenburg
Restaurant Lignano's Valkenburg
Smeets Mercedes-Benz Zuid-Limburg Maastricht
Sportivo Sportkleding Valkenburg
Spronk Automaterialen Valkenburg
Stomerij Smeets Valkenburg
Van Caldenborgh Mode Valkenburg
Woninginrichting Van der Sanden Valkenburg

Schilderij St. Martinus in de Houthemse parochiekerk

400 JAAR

SCHUTTERIJ

ST. MARTINUS

HOUTHEM-ST. GERLACH